

Karol Siemaszko (Bydgoszcz)

**„Każdy z nas ma w życiu własnym dziedzinę umiłowań
i ukochań namiętnych...”¹
Zygmunt Jundziłł (1880–1953):
senator – adwokat – zastępca profesora – emigrant**

WPROWADZENIE

Zygmunt Jundziłł był przedstawicielem pokolenia szczególnie mocno doświadczonego przez kataklizmy XX w. Spowodowały one, że przebył długą i niełatwą drogę ze szlacheckiego dworu w Jurkiszkach na Wileńszczyźnie do londyńskiego mieszkania, od sal wykładowych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i sali Senatu Rzeczypospolitej do emigracji politycznej w Wielkiej Brytanii.

1. DZIECIŃSTWO I EDUKACJA

Jundziłł urodził się 28 lipca 1880 r. w Wilnie². Jego ojcem był Hipolit Jundziłł, znany lekarz, prezes i wiceprezes Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, a matką Maria Toplicka³. Niewiele wiadomo na temat wczesnego dzieciństwa Jundziłła, prawdopodobnie spędził je w rodzinnym dworze w Jurkiszkach. W 1898 r. ukończył elitarne I Gimnazjum w Wilnie, a następnie jeszcze w tym samym roku podjął stu-

¹ Cytat zaczerpnięty z poematu napisanego przez Jundziłła w lutym 1938 r., a wydanego drukiem rok później. Por. Z. Jundziłł, *Dzieje jednej cichej miłości*, Bydgoszcz 1939.

² Teczka personalna Z. Jundziłła – życiorys, Centralne Archiwum Narodowe Litwy [dalej: LCVA], zespół archiwalny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.

³ A.K. Kunert (red.), *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, t. II, Warszawa 2000, s. 337.

dia w Łazarewskim Instytucie Języków Wschodnich w Moskwie, jednak w 1899 r. przeniósł się na Wydział Filologiczny Uniwersytetu Warszawskiego⁴. W 1900 r. podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego⁵. Studia prawnicze ostatecznie ukończył w 1907 r. po przeniesieniu się na Uniwersytet Kijowski. Rozprawę kandydacką z zakresu prawa cywilnego poświęcił zagadnieniu posiadania⁶.

2. DZIAŁALNOŚĆ W OKRESIE I WOJNY ŚWIATOWEJ I WALK O NIEPODLEGŁOŚĆ

Po ukończeniu studiów prawniczych Jundził związał swoje losy zawodowe z sądownictwem i adwokaturą. W 1908 r. zatrudnił się w Sądzie Okręgowym w Warszawie na stanowisku kandydata do posad sądowych⁷. Pod dwóch latach pracy w warszawskim sądzie wrócił do rodzinnego Wilna, gdzie przygotowywał się do podjęcia zawodu adwokata, a ostatecznie w 1912 r. został adwokatem przysięgłym. W latach 1913–1914 sprawował funkcję sekretarza biura informacyjnego Koła Posłów z Litwy i Białorusi w Dumie.

W początkach Wielkiej Wojny Jundził aktywnie włączył się w działalność Komitetu Obywatelskiego Wileńsko-Kowieńskiego, zostając jego sekretarzem⁸. Komitet stanowił reprezentację narodowości zamieszkujących Litwę, złożony był z Litwinów, Polaków, Białorusinów i Żydów, akceptowały go w zasadzie wszystkie narodowe stronnictwa polityczne, został także zatwierdzony przez rosyjskiego generała-gubernatora Piotra Wierowkina⁹. Organizacja ta miała odgrywać dwojaką rolę, z jednej strony być instytucją opiekuńczą, dobroczynną, a z drugiej – stanowić reprezentację polityczną narodowości zamieszkujących to terytorium, w założeniu także wobec wkraczających do Wilna Niemców¹⁰. Następnie Jundził zaangażował się w działalność Komitetu Polskiego w Wilnie, który stanowił w odróżnieniu od Komitetu Obywatelskiego polityczną reprezentację już tylko Polaków litewskich wobec okupacyjnych władz niemieckich.

Politycznie Jundził związał się zatem ze środowiskiem krajowców, postulujących utworzenie po zakończeniu działań wojennych niepodległego państwa na obszarze Litwy i Białorusi, które dopiero później miało zdecydować o swoich związkach

⁴ Życiorys Z. Jundziła, LCVA, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Kwestionariusz osobowy załączony do akt osobowych Z. Judziła, LCVA, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.

⁸ J. Jurkiewicz, *Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi w latach 1905–1922*, Poznań 1983, s. 122.

⁹ Ibidem, s. 121.

¹⁰ Ibidem.

z Polską¹¹. Krajowcy przedkładali bowiem dobro kraju (ziem północno-zachodnich dawnego Cesarstwa Rosyjskiego) nad interes narodowościowy zamieszkujących Litwę Polaków¹². Jak się wydaje, pozycja Jundziłła w środowisku krajowców była dość silna, o czym może świadczyć fakt, iż Michał Römer wymienia go w swych dziennikach jako potencjalnego kandydata do objęcia stanowiska w projektowanym rządzie związkowym, który wedle założeń Józefa Piłsudskiego miał rezydować w Wilnie¹³. Jundziłł wraz z Römerem i Józefem Łukomskim wchodził także w skład nieoficjalnej delegacji polskiej wysłanej przez Józefa Piłsudskiego do Kowna w kwietniu 1919 r., która miała zaproponować rządowi litewskiemu restytucję Wielkiego Księstwa Litewskiego¹⁴. Jak wiadomo, misja ta zakończyła się fiaskiem, rząd litewski zdecydowanie odrzucił ideę federacyjną.

W 1919 r. Jundziłł zajął stanowisko referenta w wydziale prawnym Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a jednocześnie brał czynny udział w prowadzonych przez Römera rozmowach z przedstawicielami rządu litewskiego w sprawie realizacji programu federacyjnego nakreślonego przez Piłsudskiego¹⁵. Fiasko idei federacyjnej i bunt Żeligowskiego, który doprowadził do utworzenia na obszarze Wileńszczyzny tworu quasi-państwowego zwanego Litwą Środkową, przyczyniły się do podziałów w środowisku politycznym krajowców. Część działaczy czynnie zaangażowała się w działalność władz Litwy Środkowej, inni natomiast, szczególnie starszego pokolenia, w tym Jundziłł, nie brali udziału w życiu politycznym tego quasi-państwa¹⁶. Jundziłł zdecydowanie odrzucił propozycję objęcia posady doradcy politycznego gen. Lucjana Żeligowskiego, podkreślając, że nie może aprobować aktu przemocy, jakim było wystąpienie generała¹⁷. Krytyczny stosunek Jundziłła i jego środowiska politycznego do buntu Żeligowskiego nakazuje przyjąć, że mimo pojawiających się w literaturze wątpliwości¹⁸ Jundziłł nie był posłem do Sejmu Wileńskiego ani tym bardziej nie przewodniczył posiedzeniu tego organu 20 lutego 1922 r., na którym podjęto uchwałę o włączeniu Ziemi Wileńskiej w granice Rzeczypospolitej¹⁹.

¹¹ J. Bardach, *Krajowcy, federaliści, inkorporacyjności (w związku z książką Jana Jurkiewicza, Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi w latach 1905–1922, Poznań 1983)*, „Przegląd Historyczny” 1984, nr 75, s. 147–148.

¹² Ibidem.

¹³ M. Römer, *Dzienniki*, t. 3: 1916–1919, wybór J. Sienkiewicz, Warszawa 2018, s. 710.

¹⁴ W. Pobóg-Malinowski, *Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945*, t. II: 1919–1945, Londyn 1956, s. 184.

¹⁵ Teczka personalna Z. Jundziłła – życiorys, LCVA, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.; M. Römer, *Dzienniki...*, s. 722.

¹⁶ J. Bardach, *Krajowcy, federaliści, inkorporacyjności...*, s. 149.

¹⁷ J. Jurkiewicz, *Rozwój polskiej myśli politycznej...*, s. 224.

¹⁸ Por. A.K. Kunert (red.), *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej...*, s. 337.

¹⁹ Por. *Sejm Wileński 1922. Przebieg posiedzeń według sprawozdań stenograficznych w opracowaniu Kancelarii Sejmowej, Wilno 1922*, gdzie zamieszczono wykaz posłów do Sejmu Wileń-

3. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I DYDAKTYCZNA

W tym samym czasie Jundziłł podjął działalność dydaktyczną na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Być może właśnie fiasko działalności politycznej środowiska krajowców sprawiło, że postanowił zająć się innym obszarem aktywności zawodowej, jakim była dydaktyka uniwersytecka. Uchwałą Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych z 27 lipca 1921 r. został on powołany na stanowisko zastępcy profesora w nieobsadzonej Katedrze Prawa Prywatnego na rok akademicki 1921/1922²⁰. Kierownictwo pierwszej Katedry Prawa Cywilnego objął 1 października 1921 r.

W następnych latach przedłużano Jundziłłowi nominację w Katedrze Prawa Cywilnego obowiązującego na ziemiach wschodnich, jednak w 1926 r. nominacja na rok akademicki 1927/1926 została zatwierdzona przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia publicznego jedynie warunkowo. Wskazano bowiem, że nominat nie wykazał się żadnymi efektami pracy naukowej ani stopniem naukowym²¹.

Wydaje się, że Jundziłł nie prowadził działalności naukowej na szerszą skalę, a ministerstwo istotnie zmieniło politykę kadrową, kładąc nacisk na to, aby zastępcze prowadzenie wykładów było powierzane osobom posiadającym stopień naukowy i dorobek²². Spowodowało to, że w grudniu 1928 r. Jundziłł ostatecznie zrezygnował ze stanowiska zastępcy profesora w Katedrze Prawa Cywilnego Ziemi Wschodnich²³. Trudno wskazać prace naukowe Jundziłła pochodzące z tego okresu²⁴. Wydaje się, że nie opublikował w tym czasie żadnej znaczącej rozprawy z zakresu prawa cywilnego, którego był przecież wykładowcą. Być może nominacja Jundziłła na zastępcę profesora wynikała nie tyle z jego dokonań na polu naukowym, ile z posiadanych wpływów na uniwersytecie lub doraźnych potrzeb uczelni²⁵. Na rezygnację Jundziłła z posady zastępcy profesora miało zapewne

skiego wraz z podziałem na kluby. Nazwisko Jundziłła nie widnieje w tym spisie. Prawdopodobnie rozpowszechnienie informacji o tym, że Jundziłł przewodniczył posiedzeniu Sejmu Wileńskiego, na którym uchwalano inkorporację Ziemi Wileńskiej do Polski, wynika z umieszczenia takiej informacji w jego nocie biograficznej opublikowanej w „Zeszytach Historycznych” 1971, nr 19, s. 78–79.

²⁰ Pismo MWRiOP w sprawie zatwierdzenia nominacji Z. Jundziłła, LCVA, sygn. akt 175, 1(I) Bb/631, k. b.p.

²¹ Pismo MWRiOP w sprawie zatwierdzenia nominacji na zastępców profesorów, LCVA, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.

²² Ibidem.

²³ Informacja Dziekanatu WPiNS USB o rezygnacji Z. Jundziłła, LCVA, sygn. akt 175, 1(I) Bb/631, k. b.p.

²⁴ Jundziłł nie opublikował żadnej pracy naukowej w „Roczniku Prawniczym Wileńskim”, czasopiśmie wydawanym na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB w latach 1925–1939.

²⁵ M. Przeniosło, *Profesorowie Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1919–1939*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2016, t. 61, nr 2, s. 11.

też wpływ zatrudnienie na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych cywilisty, prof. Eugeniusza Waškowskiego²⁶.

Do pracy dydaktycznej na Uniwersytecie powrócił Jundziłł w 1934 r., a więc po ponad 5 latach przerwy. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdziło jego nominację mimo wyrażanych jeszcze kilka lat wcześniej zastrzeżeń²⁷. Do uniwersyteckich obowiązków Jundziłła należało prowadzenie co najmniej 5 godzin wykładów i 2 godzin ćwiczeń tygodniowo oraz kierowanie Zakładem Prawa Cywilnego²⁸.

Wydaje się, że ponowna nominacja Jundziłła na stanowisko zastępcy profesora w Katedrze Prawa Cywilnego wynikała z pilnej potrzeby zastąpienia wspomnianego prof. Waškowskiego, który przeszedł w stan spoczynku w 1934 r. W teczce personalnej Jundziłła zachowało się bowiem pismo dziekana wydziału skierowane do ministerstwa z prośbą o przyspieszenie zatwierdzenia jego nominacji²⁹. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdziło bowiem tę nominację dość późno, dopiero 13 listopada 1934 r.³⁰ Opóźnienie w zatwierdzeniu nominacji Jundziłła spowodowało nawet interwencję rektora uniwersytetu w ministerstwie. W piśmie z 6 listopada 1934 r. prof. Witold Staniewicz, rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, wskazywał, że zatwierdzenie Jundziłła na stanowisku zastępcy profesora w Katedrze Prawa Cywilnego jest sprawą bardzo nagłą dla wileńskiego Wydziału Prawa, bowiem tylko w ten sposób możliwe będzie zapewnienie w roku akademickim 1934/1935 realizacji programu nauczania³¹. Z zachowanych dokumentów wynika, że nominacja ta została przedłużona przynajmniej na lata 1935/1936 i 1936/1937.

Oprócz działalności dydaktycznej Jundziłł podejmował na uniwersytecie także działalność organizacyjną. W 1927 r. został prezesem uniwersyteckiej Fundacji Naukowej im. Władysława i Janiny hrabiów Umiastowskich³². Powołanie go na to odpowiedzialne stanowisko wiązało się z podjęciem przezeń trudnego zadania uzdrowienia finansów fundacji.

²⁶ M. Tarkowski, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919–1939*, Gdańsk 2015, s. 117.

²⁷ Pismo Rektora USB w Wilnie do Zygmunta Jundziłła z 15.11.1934 r., LCVA, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Pismo dziekana Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB do MWRiOP, LCVA, sygn. akt 175, 1(I)Bb/631, k. b.p.

³⁰ Pismo w sprawie zatwierdzenia nominacji na stanowiska zastępcy profesora Z. Jundziłła, T. Vetulaniego, J. Jagminem, Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], Akta osobowe Z. Jundziłła – Zespół Archiwalny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sygn. akt 2/14/0/6/3163, k. b.p.a.

³¹ Pismo rektora USB z 6.11.1934 r. w sprawie nominacji Z. Jundziłła, ibidem.

³² J. Umiastowska, *Szmat ziemi i życia. Opisy i wspomnienia*, Wilno 1928, s. 214.

Sama fundacja powstała 6 marca 1922 r., jednak przez pierwsze 5 lat swojej działalności była źle zarządzana, co doprowadziło niemal do upadku stanowiącego podstawę funkcjonowania fundacji majątku i do konfliktu fundatorki hr. Janiny Umiaostowskiej z Senatem Uniwersytetu. Fundatorka w listopadzie 1926 r. w związku z nieprawidłowościami w zarządzaniu fundacją zwróciła się do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z prośbą o przejęcie bezpośredniego zarządu nad fundacją³³. Prośbę swą wycofała po objęciu przez Jundziłła stanowiska prezesa, podkreślając że nominacja ta budzi jej zaufanie i dobrze rokuje na przyszłość³⁴.

Zygmunt Jundziłł angażował się również w tworzenie Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, uznawanego za jeden pierwszych polskich ośrodków sowietologicznych³⁵. Był też, obok Stefana Glasera, Wacława Komarnickiego i Jana Kucharzewskiego, wykładowcą w powiązanej organizacyjnie z Instytutem Szkole Nauk Politycznych w Wilnie³⁶.

4. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I ADWOKACKA

Obowiązki uniwersyteckie Jundziłł łączył z działalnością polityczną. Początkowo działał w strukturach Stronnictwa Narodowo-Zachowawczego, później natomiast wstąpił do Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. W latach 1928–1933 sprawował mandat członka Rady Miejskiej Wilna³⁷, a w wyborach w 1930 r. uzyskał mandat senatora, który sprawował do końca III kadencji senatu w 1935 r.³⁸ W senacie zasiadał w komisji konstytucyjnej, prawniczej i regulaminowej³⁹. W latach 1935–1939 był także członkiem Komisji Kodyfikacyjnej, podkomisji prawa spadkowego, obok Ludwika Domańskiego i Stanisława Wróblewskiego⁴⁰.

Głównym obszarem działalności zawodowej Jundziłła była jednak działalność adwokacka. Prowadził w Wilnie własną kancelarię adwokacką i angażował się w prace samorządu zawodowego, był członkiem Rady Adwokackiej, a w latach

³³ Ibidem, s. 214.

³⁴ Ibidem, s. 218–219.

³⁵ M. Kornat, *Początki sowietologii w II Rzeczypospolitej. Geneza, dzieje i dorobek Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939)*, „Zeszyty Historyczne” 2000, nr 134, s. 13.

³⁶ Ibidem, s. 21.

³⁷ A.K. Kunert (red.), *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej...*, s. 337.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ *Podział Komisji Kodyfikacyjnej na podkomisje*, „Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział Ogólny” 1937, t. 1, z. 17, s. 36.

1926–1927 dziekanem Rady Adwokackiej w Wilnie⁴¹. Wielokrotnie wybierano go również do Naczelnej Rady Adwokackiej, po raz ostatni na kadencję 1938–1939⁴². Angażował się też w kształcenie i egzaminowanie aplikantów, zasiadając w komisji egzaminacyjnej⁴³.

5. OKRES II WOJNY ŚWIATOWEJ

Po zajęciu Wilna w październiku 1939 r. przez wojska litewskie Jundziłł pozostał w mieście i włączył się w działanie Komitetu Polskiego w Wilnie stanowiącego nieoficjalną reprezentację ludności polskiej wobec władz litewskich⁴⁴. Po wymuszonym siłą przyłączeniu Litwy wraz z Wileńszczyzną do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w obawie przed aresztowaniem przez sowietów wyjechał na teren Generalnego Gubernatorstwa, a do rodzinnego miasta wrócił na krótko w 1941 r., tj. po zajęciu Wilna przez Niemców, jedynie w celu wywiezienia z miasta żony i syna⁴⁵. W tym samym czasie usiłował odszukać Józefa Mackiewicza, chcąc także potwierdzić pogłoski, jakoby zaangażował się on w wydawanie w Wilnie koncesjonowanej przez Niemców prasy polskojęzycznej⁴⁶.

Jundziłł opuścił Generalne Gubernatorstwo w 1944 r. i przedostał się do Włoch⁴⁷. W latach 1945–1947 mieszkał we Francji, a w 1947 r. przeniósł się wraz z rodziną do Londynu⁴⁸.

6. EMIGRACJA

W trakcie pobytu na emigracji Zygmunt Jundziłł angażował się w życie społeczne i polityczne polskiego uchodźstwa niepodległościowego. Był sędzią polskiego Sądu Obywatelskiego w Londynie. Został powołany w skład tego organu

⁴¹ M. Tarkowski, *Adwokatura wileńska 1918–1939. Studium historyczno-prawne*, Gdańsk 2014, s. 137.

⁴² Ibidem, s. 166–167.

⁴³ Ibidem, s. 140.

⁴⁴ J. Zawadzki, *Senatorowie. Losy wojenne i powojenne*, Warszawa 2012, s. 196.

⁴⁵ Z. Jundziłł, *List do Prezydenta Raczkiewicza*, „Zeszyty Historyczne” 1971, nr 19, s. 77.

⁴⁶ Ibidem. Józef Mackiewicz rzeczywiście w okresie okupacji niemieckiej opublikował kilka nastawionych antysowiecko artykułów w utworzonym przez okupacyjne władze niemieckie „Gońcu Codziennym”. Mimo zerwania współpracy z pismem Wojskowy Sąd Specjalny AK w Wilnie skazał go na karę śmierci. Wyroku jednak nie wykonano, z uwagi na sprzeciw szefa wileńskiego oddziału ZWZ wykonującego wyroki sądu Sergiusza Piaseckiego. Ostatecznie wyrok śmierci został anulowany. Więcej na temat sprawy Józefa Mackiewicza: W. Bolecki, *Ptasznik z Wilna. O Józefie Mackiewiczu (Zarys monograficzny)*, Kraków 2007.

⁴⁷ J. Zawadzki, *Senatorowie...*, s. 196.

⁴⁸ Ibidem.

przez prezydenta Augusta Zalewskiego 10 maja 1951 r. na wniosek Ogólnego Zgromadzenia Sądu Obywatelskiego w Londynie⁴⁹. Na marginesie należy dodać, że wspomniany sąd miał stanowić namiastkę polskiego sądownictwa państwowego na emigracji. Swoją właściwością miejscową obejmował obszar Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej⁵⁰. Natomiast do właściwości rzeczowej tego quasi-sądu należały sprawy o czyny określone w polskich przepisach prawnych jako sprzeczne z obowiązkami obywatelskimi lub dokonane na szkodę dobra ogólnego, popełnione po 1 września 1939 r., czyny stanowiące naruszenie powszechnie uznanych norm etyki obywatelskiej, sprawy o naruszenie czci w związku z działalnością publiczną, a także sprawy cywilne, które w myśl przepisów prawa brytyjskiego mogły być rozpoznane przez sąd arbitrażowy⁵¹.

Zygmunt Jundziłł zasiadał w pierwszym składzie odwoławczym Sądu Obywatelskiego w Londynie⁵². Jego doświadczenie zawodowe, a także akademickie sprawiało, że należał do grona najbardziej kompetentnych sędziów tego emigracyjnego quasi-sądu. Przebywając w Londynie, mimo zaawansowanego wieku, nie stronił od aktywności zawodowej i angażowania się w działalność uchodźczego państwa.

Przebywając na emigracji, Jundziłł nie przestał także prowadzić działalności dydaktycznej. Zaangażował się w działalność Instytutu Wschodniego „Reduta”, publikując cykl wykładów poświęconych ustrojowi politycznemu Imperium Rosyjskiego⁵³. Bez wątpienia ten obszar aktywności emigracyjnej Jundziłła był pokłosiem jego zaangażowania w tworzenie i działalność wspomnianego wyżej wileńskiego Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej. Jundziłł był też członkiem Prezydium Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Stefana Batorego, a więc należał do ścisłego kierownictwa tego środowiska⁵⁴. Czynn timer także uczestniczył jako wykładowca w działalności Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie⁵⁵. Jako wilnianin działał w Związku Ziem Północno-Wschodnich, zasiadając w Prezydium Rady Naczelnej tej organizacji, skupiającej przebywających na emigracji dawnych mieszkańców ziem północno-wschodnich II Rzeczypospolitej⁵⁶.

⁴⁹ Dz.U. RP (Na uchodźstwie), 1951, nr 2, cz. II: Dział Urzędowy, s. 17–18.

⁵⁰ K. Siemaszko, *Sąd Obywatelski w Londynie. Organizacja i orzecznictwo*, Poznań 2013, s. 39.

⁵¹ *Ibidem*, s. 59, 65.

⁵² *Ibidem*, s. 42.

⁵³ Z. Jundziłł, *Ustrój polityczny imperium rosyjskiego*, Londyn 1949.

⁵⁴ Przewodniczącym Prezydium został W. Komarnicki, a członkami oprócz Jundziłła także Cezaria Baudouin de Courtenay Jędrzejewiczowa, Wiktor Sukiennicki, Stanisław Świaniewicz, Władysław Wielohorski, Tadeusz Kiersnowski i Halina Sukiennicka. Por. *Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy na USB. Sprawozdania i dokumenty*, Londyn 1949, s. 12.

⁵⁵ Z.A. Judycki, *Polski Uniwersytet na Obczyźnie w Londynie. Słownik biograficzny pracowników naukowych*, Londyn 2008, s. 53.

⁵⁶ *Ibidem*.

7. DZIAŁALNOŚĆ LITERACKA

Oprócz działalności politycznej, zawodowej i społecznej Jundziłł podejmował także próby literackie. Zachowały się dwa utwory literackie jego autorstwa: *Dzieje jednej cichej miłości*⁵⁷ i nieco bardziej znane *Dwie Dyany*⁵⁸. Wydane w 1939 r. nakładem Zakładów Graficznych „Biblioteka Polska” w Bydgoszczy *Dzieje jednej cichej miłości* to dedykowany siostrze Janinie utwór poświęcony bibliotece w rodzinnym dworze. Autor opisuje w nim swoje przywiązanie do starych ksiąg zachowanych w rodzinnych zbiorach. Natomiast *Dwie Dyany* to utwór wydany nakładem Zakładów Graficznych „Znicz” w Wilnie w maju 1940 r., a więc w czasie, gdy Wilno należało do państwa litewskiego. Warto podkreślić, że autorami zamieszczonych w tym utworze ilustracji byli, oprócz samego autora, malarz i pedagog prof. Bronisław Jamontt⁵⁹ oraz graficzka Krystyna Wróblewska. Dzieło jest poświęcone drzewom rosnącym w sadzie w rodzinnych Jurkiskach, ale dotyczy także kwestii upływu czasu i przemijania ludzkiego życia. Obie wspomniane publikacje stanowią, jak się wydaje, wyraz tęsknoty autora za czasami spokojnego dzieciństwa spędzonego w kresowym dworze. Jak wynika z poczynionych ustaleń, zostały one wydane w bardzo niewielkim nakładzie. *Dzieje jednej cichej miłości* wydrukowano w nakładzie 20 egzemplarzy, natomiast *Dwie Dyany* w nakładzie 100 egzemplarzy.

ZAKOŃCZENIE

Zygmunt Jundziłł nigdy nie był pierwszoplanowym działaczem państwowym. Niemniej jego postać, tak jak wielu wysokich urzędników państwowych, adwokatów, sędziów, parlamentarzystów, uczonych, zasługuje na pamięć. To właśnie ci ludzie budowali zręby polskiej państwowości po okresie zaborów i to właśnie oni przyczynili się do wychowania pokolenia, które z wielkim poświęceniem i oddaniem broniło Rzeczypospolitej w czasie kolejnej wojny. Nierzadko też ostatnie lata swojego życia spędzili w niedostatku i zapomnieniu, na emigracji bądź w opanowanym przez komunistów kraju.

Bez wątpienia losy Jundziłła są dość charakterystyczne dla jego pokolenia. Można określić go mianem jednego z ostatnich obywateli Wielkiego Księstwa

⁵⁷ Z. Jundziłł, *Dzieje jednej cichej miłości*, Bydgoszcz 1939. Publikacja ta znajduje się w zbiorach Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, sygn. biblioteczna.

⁵⁸ Z. Jundziłł, *Dwie Dyany*, Wilno 1940.

⁵⁹ Bronisław Jamontt (1886–1957) – malarz, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, następca F. Ruszczyca, po II wojnie światowej w Toruniu, pierwszy dziekan Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Por. M. Biskup, A. Giziński, *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*, Warszawa 1989, s. 125–129.

Litewskiego. W dobie triumfującego nacjonalizmu taka postawa musiała mu przynieść wiele rozczarowań. Po I wojnie światowej, w przeciwieństwie do Römera, Jundziłł wybrał polskość i angażował się w życie społeczno-polityczne Wilna. Bez wątplenia należał do wileńskiej elity, a jego aktywność zyskała uznanie w oczach mieszkańców miasta, skoro zajął wysokie miejsce w opublikowanej na łamach „Słowa” ankiecie na dziesięciu najbardziej zasłużonych wilnian⁶⁰.

Jego zaangażowanie w działalność Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie prawdopodobnie zmusiła go do opuszczenia miasta po inkorporacji Litwy do ZSRR, a później do wyjazdu z opanowanego przez Armię Czerwoną kraju i życia na emigracji. Zygmunt Jundziłł po wyjeździe z Polski w 1944 r. nie wrócił już do ojczyzny. Zmarł bowiem 8 lipca 1953 r. w Londynie⁶¹. Został pochowany na cmentarzu Ealing Borough w Londynie⁶².

“KAŻDY Z NAS MA W ŻYCIU WŁASNEM DZIEDZINĘ UMIŁOWAŃ
I UKOCHAŃ NAMIĘTNYCH...” [EACH OF US HAS A FIELD OF INTEREST
AND PASSION IN THEIR LIFE...]. ZYGMUNT JUNDZIŁŁ (1880–1953) –
A SENATOR – AN ATTORNEY – AN ASSISTANT PROFESSOR – AN IMMIGRANT

Abstract

Zygmunt Jundziłł (1880–1953) can be undoubtedly considered to be of one of the last citizens of the Grand Duchy of Lithuania. He was initially associated with the ‘krajowcy’ [natives] party and, during the Second Polish Republic period, he was one of the supporters of Marshal Józef Piłsudski. As a member of BBWR [The Nonpartisan Bloc for Cooperation with the Government], he was a senator between 1930 and 1935. Jundziłł was also a civil law lecturer at the Stefan Batory University in Vilnius as well as an attorney. During World War II, he managed to avoid being arrested. After 1945, he lived abroad in France and Great Britain. He died as an immigrant in London in 1953.

Keywords: Senators of the Second Polish Republic, Stefan Batory University in Vilnius, Second Polish Republic

⁶⁰ M. Gawrońska-Garstka, *Uniwersytet Stefana Batorego. Uczelnia ziem północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej (1919–1939) w świetle źródeł*, Poznań 2016, s. 257.

⁶¹ Z.A. Judycki, *Polski Uniwersytet na Obczyźnie...*, s. 53.

⁶² J. Zawadzki, *Senatorowie...*, s. 196.